

فصلنامه علمی - تخصصی فرهنگ پژوهش

شماره ۳۶، زمستان ۱۳۹۷، ویژه علوم اجتماعی

بررسی عوامل جامعه‌شناختی بر نگرش نسبت به لباس روحانیت در تجربه زیسته همسران طلاب

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۸/۱۵

تاریخ تأیید: ۹۷/۱۱/۱۰

سمیه شهپاز بروجنی

چکیده

در این نوشتار به منظور بررسی عوامل زمینه‌ساز اجتماعی در شکل‌گیری نگرش همسران طلبه نسبت به لباس روحانیت از روش کیفی «نظریه زمینه‌ای» استفاده شده است. بدین منظور ۲۴ مصاحبه هدفمند به صورت عمیق و نیمه ساختاریافته از همسران طلاب صورت گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مهم‌ترین عامل ایجاد و تأثیرگذار در نیرومندی نگرش همسران طلاب نسبت به روحانیت و لباس آنان «خانواده» است. عوامل شناختی در نگرش همسران طلاب نسبت به لباس روحانیت شامل «تأثیر استاد به عنوان دیگران مهم»، «معنویت روحانیون» و «اعتقاد به تقدس با پوشش لباس روحانیت» است. عامل احساسی نیز «احساس محبوبیت از تلبس» است و عوامل زمینه‌ساز رفتاری برای پذیرش لباس روحانیت شامل «تأثیر تلبس در میان مردم به عنوان نماد لباس پیامبر اکرم (ص)»، «شناخته شدن روحانیت با لباس خاص به عنوان یکی از شعائر اسلامی»، «تأثیر رضایت از زندگی بر تصور قالبی نسبت به روحانیت»، «ارتباط بهزیستی معنوی همسر با رضایت از زندگی طلبگی» است. همچنین عوامل مداخله‌گر که مانع پذیرش و همراهی کنشگر به پوشش لباس روحانیت همسر در مکان‌های عمومی می‌شود شامل «خود ساخته نبودن بعضی از روحانیون ملبس عامل تصور قالبی منفی به روحانیت» و «برداشت جامعه از جایگاه اجتماعی، اقتصادی خانواده طلاب» است.

واژه‌های کلیدی: روحانیت، لباس روحانیت، همسران طلاب، نگرش، تجربه زیستی.

مقدمه

در طول تاریخ، ابلاغ و تبیین تعالیم دینی توسط انبیاء و اولیاء الهی صورت گرفته است و در زمان‌های مختلف بخشی از این رسالت بر عهده علمای دین گذاشته شده است. در عصر حاضر نقش علمای دین پررنگ‌تر شده و روحانیت شیعه با لباس مخصوص این مسئولیت خطیر را بر عهده گرفته‌اند. لباس روحانیت نمادی از یک صنف است که نشانه معنادار از یک قرارداد اجتماعی و فرهنگی است.

لباس فرمی که یک روحانی می‌پوشد تصوره‌های قالبی در نگرش افراد جامعه دارد و تفاوت آن با لباس سایر اصناف در این است که محدود به زمان خاصی نیست و روحانیون در تمامی زمان‌ها و مکان‌ها با این لباس خاص در جامعه حضور پیدا می‌کنند. در طول تاریخ ایران همواره این لباس دال اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بوده است، به همین دلیل افراد جامعه با توجه به تصورات قالبی که نسبت به نقش روحانیت دارند، بسته به گرایش دینی و غیردینی با دیدن یک روحانی هیجان‌هایی از امید، غرور، احترام، ترس، عصبانیت و نفرت از خود نشان می‌دهند.

در این میان کنشگر به عنوان همسر روحانی با حضور در جامعه و تعامل با افراد مختلف، متوجه نگرش‌های متفاوت مردم نسبت به نقش خاص و لباس متمایز یک فرد روحانی می‌شود. همین عامل باعث می‌شود به ارزیابی کارایی نقش، جایگاه اجتماعی خود و همسر - که از طریق کنش متقابل اجتماعی ساخته و متصور شده - بپردازد. زمانی که این نقش را در نظر اجتماع خانوادگی، دوستان و اقوام خود خوشایند نبینند امکان دارد در نظر او نسبت به نقش همسر و لباس روحانیت - که نمادی از این نقش است - نگرش منفی پیدا کند و در نتیجه در ارتباطات میان فردی شباهت ارزشی بین خود و همسر

بی‌رنگ شود و برعکس آن، زمانی که این نقش متصور شده از نگاه خانواده و اطرافیان او خوشایند باشد، در نگرش او این نقش و لباس روحانیت، مثبت جلوه دهد و این نوع نگرش به نقش همسر خود باعث پذیرش نقش همسر و درک موقعیت و جایگاه او در تنظیم روابطشان شود و همچنین باعث هرچه قوی شدن مشابهت ارزشی میان خود و همسرش گردد و روابط میان فردی و گروهی در خانواده استحکام یابد. کنشگر با توجه به شناخت و احساسی که نسبت به جایگاه نقش همسر خود به‌عنوان یک فرد روحانی دارد، تمایل رفتاری متفاوتی نسبت به لباس روحانیت را نتیجه خواهد داشت.

از آنجا که دغدغه اصلی محقق، نگرش کنشگر نسبت به لباس روحانیت است، در این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر تکوین نگرش همسران روحانیون نسبت به لباس روحانیت پرداخته می‌شود و در چارچوب سه‌گانه شناختی، احساسی و رفتاری، تجربه زیسته همسران روحانیون نسبت به لباس روحانیون بررسی خواهد شد.

پیشینه تحقیق

درباره موضوع «نگرش همسران طلاب نسبت به لباس روحانیت» پژوهشی صورت نگرفته است؛ بنابراین در مطالعات اکتشافی باید از میان متون مختلف موجود در این حوزه به گزینش متونی پرداخته می‌شد که دارای قرابت بیشتری با موضوع پژوهش حاضر داشته باشد. از این رو اگر بخواهیم پیشینه تحقیق را تقسیم کنیم شامل پژوهش‌های «میدانی و غیر میدانی» است. در پژوهش‌های استادی در مورد لباس روحانیت، می‌توان به مقاله «نظام نشانه‌ها در پوشش»^۱؛ محمدرضا جوادی یگانه و سید علی کاشفی، مقاله «لباس روحانیت شیعه به مثابه دال سیاسی در ایران معاصر»^۲؛ اصغر اسلامی تنها، کتاب «لباس

۱. (۱۳۸۶)، فصل‌نامه مطالعات راهبردی زنان، دوره ۱۰، ش ۳۸

۲. (۱۳۹۱)، فصل‌نامه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم^(ع)، زمستان، ش ۶۰

روحانیت، چراها و بایدها^۱؛ محمد عالم زاده نوری نام برد. در مورد روحانیت، معروفترین پژوهش‌های اسنادی، مقاله «روحانیت و موقعیت جدید»^۲؛ علیرضا شجاعی زند، کتاب «درآمدی بر زی‌طلبگی»^۳؛ محمد عالم زاده نوری می‌توان نام برد. از پژوهش‌های میدانی صورت گرفته می‌توان به مقاله «عوامل و انگیزه‌ها جامعه‌شناختی ورود طلاب به حوزه علمیه»^۴؛ یاسر فروغی، مقاله «بررسی ویژگی‌های جامعه‌شناختی نمونه نوعی محصل علوم دینی در حوزه علمیه قم» (طلاب دوره سطح)^۵؛ مهدی سلیمانیه نام برد.

روش‌شناسی تحقیق

رویکرد پژوهشی این تحقیق، کیفی است. پژوهش کیفی انواع دارد و می‌توان آن را به شیوه‌های مختلف انجام داد. شیوه‌ای که در این پژوهش مورد نظر است، نظریه زمینه‌ای است. منظور از «نظریه زمینه‌ای» آن نظریه‌ای است که مستقیماً از داده‌هایی استخراج شده است که در جریان پژوهش به صورت منظم گردآمده و تحلیل شده‌اند.

با ورود محقق به میدان و انجام یک سری مطالعات اکتشافی، فرآیند گردآوری داده‌ها آغاز می‌شود. در پژوهش حاضر، از مصاحبه نیمه ساخت یافته برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. مصاحبه نیمه ساخت یافته یا هدایت شده، بین دو حد نهایی ساختار یافته و بدون ساختار قرار می‌گیرد که گاهی به آن مصاحبه عمیق هم می‌گویند که در آن از تمام پاسخگوها سؤال‌های مشابهی پرسیده می‌شود؛ اما آن‌ها آزادند که پاسخ خود را به هر

۱. (۱۳۸۴)، مؤسسه امام خمینی، قم

۲. (۱۳۸۸)، فصل‌نامه شیعه‌شناسی، ش ۲۷

۳. (۱۳۸۸)، انتشارات علوم و فرهنگ اسلامی، قم

۴. (۱۳۹۲)، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۴، ش ۲

۵. (۱۳۹۰)، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

طریقی که نحو مایل‌اند ارائه دهند. در خلال گردآوری داده‌ها، از راهبرد نمونه‌گیری هدفمند^۱ برای انتخاب مطلعین^۲ یا دروازه‌بانان تحقیق^۳، فضاها، زمان‌ها و دیگر ابعاد پدیده مورد مطالعه استفاده می‌شود. به این صورت که در این تحقیق، ملاک انتخاب مطلعین، احساس آن‌ها از زندگی است؛ اعم از اینکه احساس نارضایتی، تنفر، افتخار و خوشایندی از تجربه زیسته با همسر باشد که تأثیر آن بر روی نگرش نسبت به روحانیت و لباس روحانیت بررسی می‌شود.

تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر، نمونه‌گیری نظری است که تنها به نظریه زمینه‌ای تعلق دارد. نمونه‌گیری نظری، فرآیند گردآوری داده‌ها برای تولید نظریه است که بدان وسیله تحلیل‌گر به‌طور هم‌زمان داده‌های خود را گردآوری، کدگذاری و تحلیل کرده و در مورد داده‌هایی که بعداً گردآوری می‌شوند و نیز محل یافتن آن‌ها تصمیم می‌گیرد تا نظریه خود را آن‌طور که خودش ظهور می‌یابد، توسعه دهد. (استراوس، ۱۳۹۰: ۶۸)

تحلیل داده‌ها در این روش، طی گام‌هایی انجام می‌شود که به لحاظ مفهومی مجزا هستند، اما ضرورتاً متوالی نیستند. اولین گام یافتن مقولات مفهومی در داده‌ها در سطح اولیه‌ای از انتزاع است. دومین گام یافتن ارتباطاتی بین این مقولات است. سومین گام مفهوم‌سازی و گزارش این ارتباطات در سطح بالاتری از انتزاع است. این به معنای این است که در کل سه نوع کد وجود دارد: ۱. کدهای اساسی^۴ (از طریق کدگذاری باز^۵) ایجاد می‌شوند. ۲. دومی کدهای نظری^۶ است که از طریق کدگذاری محوری^۷ ایجاد

-
1. Purposive Sampling
  2. informants
  3. Gatekeepers
  4. Substantive code
  5. open coding
  6. Theoretical codes
  7. Axial coding

می‌شوند و مقولات مفهومی اولیه را به هم مرتبط می‌کنند. سومی کدهای هسته‌ای^۱ است که از طریق کدگذاری انتخابی^۲ ایجاد می‌شود. کدهای هسته‌ای مفهوم‌سازی بالاتری از کدگذاری نظری هستند و نظریه‌ی زمینه‌ای در اطراف آن‌ها ساخته می‌شود. در پژوهش حاضر ۲۴ مصاحبه انجام شده است. در مجموع تعداد کدهای اولیه «۷۸۲»، تعداد کدهای ثانویه «۲۷۵»، تعداد مقولات اصلی «۱۴۴» و تعداد مقولات هسته «۹» است.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق در دو سطح توصیفی و تحلیلی بیان می‌شود.

یافته‌های توصیفی (داده‌های زمینه‌ای)

یافته‌های توصیفی، زمینه‌ای است که به دنبال آن شرایطی را برای مصاحبه‌شونده فراهم می‌کند که می‌تواند از لحاظ شناختی، احساسی و رفتاری بر پاسخ او نسبت به پدیده مورد پژوهش تأثیرگذار باشد. به همین خاطر در این جستار، وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده، مدت زمان ازدواج، تحصیلات حوزوی، تحصیلات کلاسیک، تعداد فرزندان، تحصیلات حوزوی همسر، تحصیلات کلاسیک همسر، محل درآمد خانواده، شهری یا روستایی، مصاحبه‌شوندگان به صورت زیر بررسی و تحلیل خواهد شد:

۱- وضعیت اقتصادی خانواده: با توجه به اظهارات مصاحبه‌شوندگان ۵۸/۳ درصد آنان در وضعیت اقتصادی ضعیف و ۴۱/۷ درصد در وضعیت اقتصادی خوب به سر می‌برند.

-
1. Core codes
  2. Selective coding

۲- مدت زمان ازدواج: ۱۶/۷ درصد مصاحبه‌شوندگان زیر ۵ سال، ۲/۷ درصد زیر ده سال، ۳۷/۵ درصد زیر ۱۵ سال و ۲۵/۱ درصد بالای ۱۵ سال از زمان ازدواج آن‌ها با طبله می‌گذرد.

۳- تحصیلات حوزوی: ۷۵ درصد مصاحبه‌شوندگان تحصیلات حوزوی ندارند. ۲۰/۸ درصد آن‌ها تحصیلات حوزوی سطح دو دارند و ۴/۲ درصد آنان تحصیلات حوزوی خود را تا سطح سه ادامه داده‌اند؛ بنابراین ۲۵ درصد همسران طلاب تمایل به تحصیلات حوزوی دارند.

۴- تحصیلات کلاسیک: ۱۹ درصد مصاحبه‌شوندگان دارای تحصیلات کلاسیک زیر دیپلم، ۴۷/۶ درصد دیپلم، ۲۳/۳ درصد کارشناسی و ۹/۵ درصد کارشناسی ارشد هستند؛ بنابراین ۳۲/۳ درصد همسران طلاب تحصیلات دانشگاهی دارند.

۵- تعداد فرزند: ۱۲/۵ درصد مصاحبه‌شوندگان فرزندی ندارند. ۴/۲ درصد آن‌ها یک فرزند، ۲۹/۲ درصد آن‌ها دو فرزند، ۲۹/۲ درصد آن‌ها سه فرزند، ۲۰/۸ درصد آن‌ها چهار فرزند، ۴/۲ درصد آن‌ها پنج فرزند دارند.

۶- تحصیلات حوزوی همسر: ۸/۳ درصد مصاحبه‌شوندگان از تحصیلات حوزوی همسر خود بی‌اطلاع بودند. ۴/۲ درصد همسران مصاحبه‌شوندگان سطح یک، ۴/۲ درصد سطح دو، ۲۹/۲ درصد سطح سه و ۵۴/۲ درصد سطح چهار دارند.

۷- تحصیلات کلاسیک همسر: ۴/۲ درصد همسران مصاحبه‌شوندگان دارای مدرک دیپلم، ۲۵ درصد کارشناسی ارشد، ۱۶/۷ دکترا هستند. ۵۴/۲ درصد مصاحبه‌شوندگان هم اطلاعی در مورد تحصیلات کلاسیک همسر خود نداشتند.

۸- محل تأمین درآمد خانواده به غیر از شهریه: ۳۴/۸ درصد همسران مصاحبه‌شوندگان از راه تدریس، ۳۰/۴ درصد از راه تبلیغ، ۲۱/۷ درصد از راه پژوهش، ۴/۳

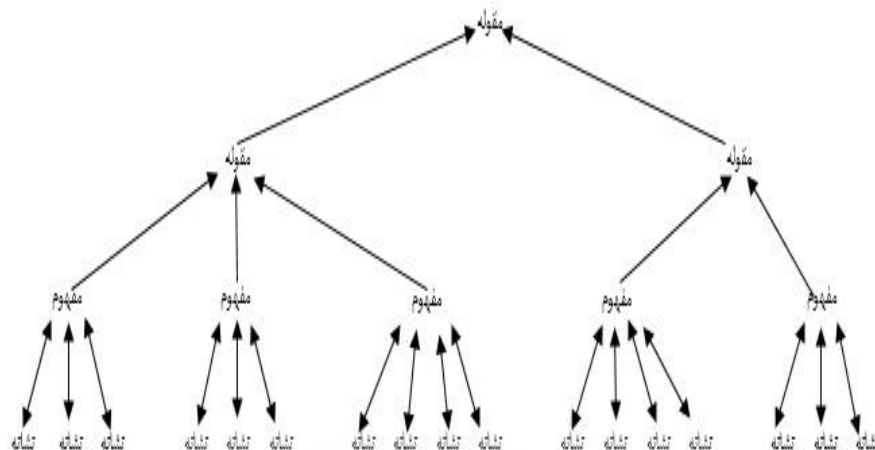
درصد از راه قضاوت کسب درآمد می‌کنند. ۸/۷ درصد همسران مصاحبه‌شوندگان کارمند هستند. یکی از عوامل زمینه‌ای مهم تأثیرگذار در میان کنشگران، اقتصاد است.

۹- وضعیت محل سکونت اولیه: از میان مصاحبه‌شوندگان، ۸۳/۳ درصد آن‌ها شهری و ۱۶/۷ درصد آن‌ها روستایی هستند.

۱-۱- یافته‌های تحلیلی

با توجه به این که هدف اصلی تحقیق، بررسی عوامل مؤثر بر نگرش همسران طلاب به لباس روحانیت است؛ لذا با توجه به بحث علمی نگرش در روانشناسی اجتماعی، داده‌های مصاحبه‌ها بررسی و تحلیل و کدگذاری شدند. بعد از کدگذاری باز در مرحله کدگذاری محوری، مقولات به سه قسمت تقسیم و از میان آن‌ها مقولات اصلی انتخاب شدند. در مرحله کدگذاری انتخابی، مقولات اصلی شبیه هم بودند، تفکیک و در کنار هم قرار گرفتند و در آن عامل مشترک، مقولات هسته به صورت عوامل شناختی، احساسی، رفتاری، زمینه‌ای و مداخله‌گر نام‌گذاری شدند. در شکل شماره ۱ مراحل انجام کار در این پژوهش نشان داده شده است.

شکل شماره ۱: مراحل دستیابی به مقولات نهایی پژوهش

در جدول شماره ۱ مفاهیم، مقولات، مقولات هسته حاصل از نتایج ۲۴ مصاحبه به تفکیک آمده است و بر اساس مقولات هسته مدل نهایی پژوهش تدوین شده است.

جدول شماره ۱: نتایج نهایی مفاهیم و مقولات پژوهش

ردیف	مفهوم	مقوله	مقوله هسته
۱	پرورش یافته خانواده روحانی (۶ بار تکرار) پرورش در خانواده مذهبی تجربه آشنایی با طلبه‌های بین اقوام (۲ بار تکرار) دریافت اطلاعات مثبت در مورد روحانیت در خانواده تأثیر خانواده در شکل‌گیری باور مثبت به روحانیت باور مثبت خانواده نسبت به روحانیت ابراز علاقه زیاد به روحانیون با سرمشق گرفتن از خانواده علاقه خانواده به روحانیت	خانواده به عنوان مرجع شکل‌گیری علاقه نسبت به روحانیت	عامل ایجاد در شناخت نسبت به روحانیت

ردیف	مفهوم	مقوله	مقوله هسته
۲	ملاک ازدواج با طلبه، رعایت موازین اسلامی در زندگی خلق نیکو و ایمان ملاک ازدواج با روحانی ملاک ازدواج هم‌فکری در مسائل مذهبی ایمان و صداقت، ملاک ازدواج	طلبه، نمادی از باورهای مذهبی	عوامل شناختی نسبت به روحانیت
	تأثیر استاد در علاقه به علوم دینی در نوجوانی شیوه تبلیغی روحانیون عامل انتخاب مسیر طلبگی نقش استاد در پذیرش لباس روحانیت توجه به اعتقادات و افراد اهل تزکیه در نوجوانی	نقش استاد روحانی به منزله «دیگران مهم» در شکل‌گیری علاقه به علوم دینی	
۳	پذیرش تلبس همسر در قبال تکلیف به رسمیت شناختن جایگاه همسر با تلبس در بین اقوام (۳ بار تکرار) تشویق همسر به تلبس به عنوان تطابق با نقش همساز بودن در علاقه به تلبس همسر (۲ بار تکرار) پذیرش محدودیت‌های تفریحی با تلبس	همراهی کردن همسر در تلبس	عامل رفتاری نسبت به لباس روحانیت
۴	تأثیر رضایت از زندگی بر تصور قالبی مثبت به روحانیت تأثیر رضایت از زندگی بر منزلت ذهنی نسبت به روحانیت تأثیر نارضایتی از زندگی بر تصور قالبی منفی به «روحانیت» تأثیر هم‌سنخ بودن با خانواده همسر در رضایت از زندگی سنخیت نداشتن با خانواده همسر، عامل عدم رضایت	تأثیر رضایت از زندگی بر تصور قالبی نسبت به روحانیت	عوامل زمینه‌ساز شناختی نسبت به روحانیت

ردیف	مفهوم	مقوله	مقوله هسته
	<p>از زندگی تأثیر رضایت از همسر بر تشویق دوستان به ازدواج با روحانی</p> <p>تأثیر اخلاق و باورهای مذهبی همسر در رضایت از زندگی تأثیر اخلاق و صداقت در رضایت از زندگی متعادل بودن رفتار همسر عامل تغییر ارزشیابی خانواده به روحانیت عدم صداقت و داشتن باورهای غلط عامل نارضایتی از زندگی طلبگی نارضایتی از رفتار همسر عامل ناراحتی خانواده از تلبس تأثیر اخلاق و باورهای مذهبی همسر در پذیرش تلبس با حس افتخار</p>	<p>ارتباط بهبودی معنوی همسر با رضایت از زندگی طلبگی</p>	
۵	<p>اعتقاد به تقدس لباس روحانیت تأثیر اعتقاد به تلبس در پذیرش لباس روحانیت درک مثبت به محدودیت برای حفظ جایگاه لباس روحانیت تقدس لباس روحانیت عامل اصرار به تلبس همسر</p>	<p>اعتقاد به تلبس</p>	<p>عامل شناختی نسبت به لباس روحانیت</p>
۶	<p>افتخار به تلبس همسر به عنوان نماد خدمت در راه انبیاء احساس خوب از تلبس همسر افتخار به همسر در میان اقوام ارزشیابی مثبت به خانواده روحانیت در همه زمانها تأثیر عقیده اطرافیان به تلبس بر میزان محبوبیت به عنوان همسر روحانی علاقه‌مند به لباس روحانیت به عنوان لباس پیامبر</p>	<p>احساس محبوبیت از تلبس همسر</p>	<p>عامل احساسی نسبت به لباس روحانیت</p>

ردیف	مفهوم	مقوله	مقوله هسته
۷	تأثیر لباس روحانیت با توجه به درجه معنویت طلبه تأثیر تلبس در میان مردم بر مبنای واقعیت تأثیر تلبس به عنوان نماد یاد خدا در مکان عمومی اعتقاد مردم به لباس روحانیت عامل تأثیرگذاری در جامعه رابطه باور به ائمه (علیهم السلام) و تأثیر تلبس در میان مردم تداعی نقش روحانیت با لباس پیامبر در میان مردم	تأثیر تلبس در میان مردم به عنوان نماد لباس پیامبر(ص)	عوامل زمینه‌ساز شناختی نسبت به لباس روحانیت
	لزوم نمایان شدن تلبس همراه با احساس محدودیت تلبس به عنوان حمایت از امام زمان (عج) ضرورت تلبس به عنوان تبلیغ یکی از شعائر اسلامی ضرورت پذیرش لباس روحانیت در مسیر مسئولیت شناخته شدن با تلبس بر حسب نیاز جامعه به روحانیت تلبس به احترام پیامبر برای تبلیغ قداست لباس روحانیت عامل تأثیرگذاری در میان مردم ارزش‌گذاری مردم به جایگاه لباس روحانیت	شناخته شدن روحانیت با تلبس به عنوان یکی از شعائر اسلامی	
۸	بی‌توجهی روحانیون به انتظارات عرف مردم علاقه‌مند بودن مردم به روحانیت تغییر ارزشیابی مردم نسبت به روحانیت با شیوه رفتاری یک طلبه	عمل طلبه به منزله مرجع شکل‌گیری تصور قالبی نسبت به «روحانیت»	عوامل مداخله‌گر احساسی
	محدودیت اقتصادی خانواده طلاب تأثیر پذیرش محدودیت اقتصادی در گرایش به دین محدودیت مالی در زیّ طلبگی (۳ بار تکرار)	برداشت اجتماع از محدودیت	

ردیف	مفهوم	مقوله	مقوله هسته
	عدم آگاهی مردم نسبت به موقعیت اقتصادی روحانیون عدم آگاهی مردم از موقعیت اجتماعی روحانیون عدم آگاهی خانواده نسبت به موقعیت اجتماعی طلبه با تلبس عدم آگاهی و حسادت از جایگاه روحانیت	نسبت جایگاه اجتماعی و اقتصادی خانواده طلاب	شناختی

۱-۱-۱- عامل ایجادى در شناخت نسبت به روحانیت

مرجع شکل‌گیری نسبت به روحانیت در این پژوهش، خانواده است؛ که شامل: پرورش در خانواده مذهبی، تجربه‌آشنایی با طلبه‌های بین‌اقوام، دریافت اطلاعات مثبت در مورد روحانیت در خانواده، تأثیر خانواده در شکل‌گیری باور مثبت به روحانیت، باور مثبت خانواده نسبت به روحانیت، ابراز علاقه زیاد به روحانیون با سرمشق گرفتن از خانواده و علاقه خانواده به روحانیت.

سؤال پژوهشگر: از همان دوران بچگی که خوب پدرتون روحانی بودن تعریف کنید چه خاطراتی دارید؟ حالا من نمی‌دونم شما فرزند چندم خانواده هستید؟ به یاد دارید کی پدرتون لباس پوشیدن؟ عکس‌العمل مادر تون چی بود؟

پاسخ‌گوی شماره ۱: خوب من پدرم از همان ابتدا که ازدواج کردن معمم بودن (معمم بودن پدر قبل از ازدواج) مثل طلبه‌های امروزی نبود که یک سری شرایط خانوادگی‌شون جلو بره و بعد معمم بشن (مقید در معمم شدن در همان اوایل طلبگی) ما دو سال ماهشهر بودیم پدرم به عنوان روحانی مستقر، دو سالی آنجا بودیم؛ یعنی جاهای مختلف را هم تجربه کردیم... (تجربه همراه شدن با پدر در تبلیغ) از همان موقع که چشم باز کردیم و پدرم را شناختیم با این لباس دیدیم و شناختیم. (شناخت از پدر با پوشش لباس روحانیت)

برعکس خیلی از طلبه‌هایی که الآن هستن، هیچ وقت در هیچ شرایطی باعث نشد ایشون بدون لباس طلبگی بیرون برن. (مصمم بودن پدر در پوشش لباس روحانیت در هر شرایطی)

۱-۱-۲- عوامل زمینه‌ساز شناختی نسبت به روحانیت

عوامل زمینه‌سازی که بر کنش‌ها و تعاملات مصاحبه‌شونده تأثیر می‌گذارد. این شرایط را مجموعه‌ای از مفاهیم و طبقه‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند، عبارت‌اند از: ۱- تأثیر رضایت از زندگی بر تصور قالبی نسبت به روحانیت، ۲- ارتباط بهزیستی معنوی همسر با رضایت از زندگی طلبگی

سؤال پژوهشگر: ذهنیت شما بعد از ازدواج، نسبت به روحانیت تغییر نکرد؟ اگه برگردید حاضرید دوباره با روحانی ازدواج کنید؟

پاسخ‌گوی شماره ۹: حالا آقای مکارم و آقای علوی اینا مسؤلن در مقابل من؛ مثلاً آقای علوی باید من رو بکشه کنار بگه تو از همسرت راضی هستی ... تو خونه هست. تو خونه مهربون هست. بینی بین اله این حرفی که شوهرتون بالای منبر میزنه خودش عمل می‌کنه. می‌گه نمازتون رو اول وقت بخونید، خودش نمازشا اول وقت می‌خونه. می‌گه بد اخلاقی نکن، خودش بد اخلاقی نمی‌کنه. به نظر من خود حوزه، اساسش مشکل داره. خود اساتید مشکل دارن. یه درس بدیم تمام شد. حالا کار ندارن چقدر این درس، این بحث چقدر توی زندگی طلبه تأثیر داره. الآن روحانیون رو به عنوان یه مشت آدم‌هایی که به دنبال شهوت و چمیدونم، این جور این چیزا می‌بینن. وقتی روحانی، تو خونه روحانی نباشه، بیرون هم روحانی نمی‌تونه باشه. وقتی دنیا ازش راضی باشه ولی خانوادش ازش راضی نباشن، این روحانی اصلاً بدرد نمی‌خوره (تأثیر نارضایتی از همسر بر تصور منفی نسبت به روحانیت)

پاسخ‌گوی شماره ۲: خوبه خدارو شکر، واقعاً صادقانه بخوام بگم، خوب بودن رفتارهای حاج آقا باعث شده اگه قرار باشه، یه روحانی مقید ببینم حاضرم دخترهایی رو در نظر دارم، بهش معرفی کنم. (رفتار همسر عامل ارزشیابی مثبت به روحانیون)

پاسخ‌گوی شماره ۹: منم زیاد راضی نبودم، اوایل می‌گفتم حالا بابام به خاطر فامیلی میگه ازدواج کن. بعدش چون روحانین، خودش منتقدش باشه. بخواد چیز بگه. زیاد راضی نبودم (ارزشیابی منفی به ازدواج با طلبه) بعد ازدواجمون، من خیلی خیلی خدا رو شکر می‌کنم که با طلبه ازدواج کردم. به خاطر اخلاقشون؛ یعنی اگه من از اول می‌دونستم اخلاقشون این‌طوره، می‌رفتم خواستگاری شون که بیاد با من ازدواج کنه (رابطه اخلاق همسر با رضایت از زندگی)

۱-۳-۱- عوامل شناختی نسبت به روحانیت

۱. طلبه نمادی از باورهای مذهبی: تقریباً همه مصاحبه‌شوندگان به این مورد اشاره کردند که ما در ازدواج به دنبال فرد مورد اعتماد از لحاظ رعایت موازین اسلامی و پربار بودن از لحاظ اطلاعات مذهبی بودیم؛ بنابراین طلبه به عنوان فردی که در حوزه در حال تحصیل می‌باشد شخص مناسبی برای هم‌فکری در مسائل مذهبی، رعایت موازین اسلامی در زندگی، خلق نیکو و سرشار از ایمان و صداقت می‌باشد.

۲. نقش استاد روحانی به منزله «دیگران مهم» در شکل‌گیری علاقه به علوم دینی: ۲۰ درصد مصاحبه‌کنندگان اشاره کردند که در دوران نوجوانی ما به دنبال افراد اهل تزکیه بودیم و یا با اساتید روحانی آشنا شدیم که شیوه تبلیغی آن‌ها در جذب کلاس‌های مبلغین و علاقه‌مندی به علوم دینی در ما تأثیرگذار بوده است.

سؤال مصاحبه: از دوران بچگی بگید که آشنایی شما با روحانیت به چه شکل بوده؟

چه خاطراتی از این آشنایی دارید؟

پاسخ‌گوی شماره ۵: از دوران بچگیم خاطرات خوبی از روحانیون که به روستامون می‌اومدن داشتیم. از چشم‌های درویش آن‌ها و با متانت جواب دادنشون را دوس داشتیم. توی راه آقای روحانی را دیدم بهش گفتم رطب گرفتم بیا افطار باهم بخوریم. موقع افطار اومد خونمون مامانم زد تو سرش که کی اینا دعوت کرده. نشست و همون نون و خرما را برای افطار خورد. از خیلی رفتاراشون خوشم می‌اومد عید که می‌شد عیدی به بچه‌ها می‌داد و یه مسابقه باشکوه اجرا می‌کرد (شیوه تبلیغی مبلغ عامل ارزشیابی مثبت به روحانیت) زندگی‌نامه پیامبر (ص) را می‌خوندم رفتارش با همسرش را می‌خوندم فکر می‌کردم آخوندا هم همین طوری‌اند. روحانی‌های که به روستامون می‌اومدن اخلاقشون را که می‌دیدم، می‌گفتم با خانوادشون هم همین‌طوریند. (بزرگ‌نمایی از زندگی طلبگی) نه سالم بود از روحانیونی که به خونمون می‌اومدن شبهاتی که درگیرش بودم را ازشون سؤال می‌کردم (آشنایی با اساتید حوزوی از دوران کودکی)

پاسخ‌گوی شماره ۳: آخر دبیرستان تقریباً ما یه دارالقرآن داشتیم اونجا با یه حاج‌آقا توی دارالقرآن آشنا شدیم و مسئول دارالقرآن بود و خاطراتی که اونجا داشتیم و استاد مثلاً معنویت و بقول معروف معارف دینی ما بودن. رشتم ریاضی بود، توی دبیرستان و اینا ولی خیلی علاقه به علوم دینی داشتم، به خاطر همین دیگه به دانشگاه علاقه نداشتم برم. همون دارالقرآن که رفتم دوران دبیرستان خیلی تأثیر داش که به این سمت‌وسو معارف دینی و احکام دینی بیایم. (تأثیر استاد معنویت در علاقه‌مندی به علوم دین)

۱-۴- عامل شناختی نسبت به لباس روحانیت

اعتقاد به تلبس که شامل: «اعتقاد به تقدس لباس روحانیت»، «تأثیر اعتقاد به تلبس در پذیرش لباس روحانیت»، «درک مثبت به محدودیت برای حفظ جایگاه لباس روحانیت» و «تقدس لباس روحانیت عامل اصرار به تلبس همسر».

سؤال مصاحبه: چه اعتقادی نسبت به لباس روحانیت دارید؟

پاسخ‌گوی شماره ۲: من خوب ترمز بریده‌ام؛ خیلی دوس دارم لباسشون رو، به خاطر قداست لباس. یکی از چیزهایی باعث شد حاج‌آقا لباس بیوشن اصرارهای بیش از حد خودم بود (اعتقاد به قداست لباس روحانیت). من خیلی دوس داشتم که لباس بپوشه، با اصرارهای زیاد و بهانه‌هایی که می‌آوردم و بیا لباس بیوش و اینا روی مُخس کار می‌کردیم و اینا (اصرار به تلبس همسر) من اصلاً دوس داشتم حاج‌آقا تو مراسم عروسی مون با لباس حاضر بشه. رفتار روحانیون را قبلاً دیده بودم، قبلاً یه چیز مقدس توی ذهنم بود از روحانیون. حتی پولم دادیم حاج‌آقا قبول نکردن. دیگه بهانه گرفت که من پول ندارم و اینا، منم النگوما فروختم و رفتیم براش لباس گرفتیم. (منزلت ذهنی از لباس روحانیت)

پاسخ‌گوی شماره ۶: به نظر من لباس روحانیت مثل قرآنه بستگی داره چه جور ارزش استفاده کنی. چون توی دست کافر نمی‌تونی بگی تقدسها از دست داده، لباس روحانیت همین جوهره. عاشق لباس شوهرم هستم. وقتی دعوا مون میشه وقتی ملبس نیس جوابشو میدم. چندین بار کارمون به دادگاه کشیده شده. وقتی دادگاه اومد لباس روحانیت پوشیده بود یک لحظه نگاش کردم رضایت دادم با هم اومدیم خونه. من عاشق این لباسم (اعتقاد به تقدس لباس روحانیت)

پاسخ‌گوی شماره ۱۲: خیلی لباس روحانیت، مقدسه برای من لباس پیامبره. هر وقت می‌خوام لباسشو اتو بزنم، وضو می‌گیرم. تا هر وقت بخوام عمامشو بشورم، با دست می‌شورم. به نظر من این لباس رو نباید توی ماشین لباس‌شویی انداخت، ما همین‌طور که لباس مجلسی مون رو جرأت نمی‌کنیم توی ماشین بندازیم، این لباس هم حرمت داره، با دست باید شسته بشه. ارزشش میره (باور به قداست لباس روحانیت) وقتی من دارم لباس می‌شورم. این لباس پیامبران ما بوده، لباس پاکی بوده، نسل به نسل آدم‌های خوب این لباس رو پوشیدن. همه این لباس رو نمی‌پوشن. پس بنابراین، ارزش داره این لباس. من با

دست می‌شورم لذت می‌برم. احساس می‌کنم دارم لباس امام رو می‌شورم (لباس روحانیت
نماد اولیای الهی در طول تاریخ)

۱-۱-۵. عامل رفتاری نسبت به لباس روحانیت

عامل رفتاری مصاحبه‌شوندگان همراهی کردن همسر در تلبس است که شامل:
«پذیرش تلبس همسر در قبال تکلیف»، «به رسمیت شناختن جایگاه همسر با تلبس در
بین اقوام» (۳ بار تکرار)، «تشویق همسر به تلبس به عنوان تطابق با نقش»، «همساز
بودن در علاقه به تلبس همسر» (۲ بار تکرار) و «پذیرش محدودیت‌های تفریحی با
تلبس»

سؤال مصاحبه: شما دوست داشتید همسرتون لباس به پوشن، چه طور اون را تشویق
به پوشیدن لباس کردید؟

پاسخ‌گوی شماره ۱: خوب نمی‌تونم بگم تشویق کردم ولی مخالف نبودم، ولی خوب
به خاطر همین نگاه‌هایی که بود ملبس نباشن آدم راحت‌تر. تشویق نکردم مخالفت هم
نکردم (آسودگی همراه با عدم تلبس) اما شاید بعضی‌ها قبل از پوشیدن لباس، شأن و
جایگاه او رو حفظ نمی‌کردن. شوخی نابجایی می‌کردن، یا مثلاً زیادی صمیمیت بی‌جایی
می‌شدن. لباس که پوشیدن احساس کردم، شأن و جایگاهشون بهتر حفظ می‌شه. (تلبس
ابزاری برای حفظ جایگاه همسر)

پاسخ‌گوی شماره ۳: اقوام هم این‌طوری نیستن. حاج‌آقا را می‌بینن، حس خوبی دارن،
یه فرقی بین حاج‌آقا و با بقیه مردم قائلن. سوالاتشون را ازش می‌پرسن. یه کاری دارن
مشورت باهاش می‌کنن. جایی شام و ناهار دعوتیم می‌گن حاج‌آقا بایست نماز جماعت
بخونیم. (به رسمیت شناختن جایگاه همسر، توسط اقوام) خودش می‌دونس که من علاقه
دارم و اوائل بهم می‌گفت که تو همراه خوبی هستی، من همراهی می‌کنم تو کاراش
مشکلی نداشتیم. حالا یه مقدار سختی‌هایی داشت، توی شهرمون و اینا دیده بود مشکل

هست، ولی خوب بالأخره من دوس داشتم. حاج آقا که باشه نگاش می‌کنن، اگه با خانمشم باشه بیشتر نگاش می‌کنن. (همراهی کردن همسر در تلبس)

سؤال مصاحبه: خوب شما همسرتون روحانی هست، دائم برای بیرون رفتن لباس می‌پوشند، چه ضرورتی احساس می‌کنید؟ (هنگام پارک و بازار و مکان‌هایی که با هم خانوادگی بیرون میرید، ایشون لباس بیوشند)

پاسخ‌گوی شماره ۱: خوب یه تأثیری که داره زندگی عادی یه روحانی را مشخص می‌کنه که مابحتاجش را فراهم می‌کنه. در عین این‌که شأن خودش حفظ می‌کنه؛ و در عین این‌که خانوادش با یه پوشش مناسب بیرون میان، در عین حال روال زندگی عادی خودشون را داشته باشن. (زندگی عادی در میان مردم با حفظ شأن اجتماعی)

پاسخ‌گوی شماره ۶: لباس روحانیت فرق داره با لباس بقیه، لباس کار نیس که موقع کار بیوشه و غیر کار در بیاره، شغل روحانیت ۲۴ ساعته هس، ساعت خاصی نداره (محدود نشدن نقش به زمان خاصی)

سؤال مصاحبه: بدون این لباس هم می‌تونند خدمت کنند چه ضرورتی داره که همسرتون لباس بیوشه؟ چه ضرورتی می‌بینید که همه جا بیوشه؟ خب هر وقت خواس بره تبلیغ بیوشه؟

پاسخ‌گوی شماره ۱۰: بدون این لباس، می‌تونه خدمت کنه. ولی خب لباس نشون دهنده اینه که روحانیه. شاید با لباس ظاهر میشه، همه بفهمن ولی بدون لباس ظاهر بشه، سی درصد متوجه بشن از ریش و لباس و اینا. ولی با لباس فرق میکنه. لباس، لباس امام زمانه. (ضرورت تلبس برای شناسایی روحانیون)

۱-۱-۶ عامل احساسی نسبت به لباس روحانیت

احساس محبوبیت از تلبس همسر: مصاحبه‌شونده ابراز می‌کند که ارزشیابی مثبت به خانواده روحانیت در همه زمان‌ها دیده شده است. عامل مهمی که در احساس مصاحبه‌شونده به عنوان همسر روحانی تأثیرگذار است، عقیده اطرافیان نسبت به لباس روحانیت می‌باشد. تقریباً ۵۴ درصد مصاحبه‌شوندگان ابراز می‌کردند از این که همسر لباس روحانیت می‌پوشد - به عنوان کسی که ادامه دهنده راه انبیاء است - احساس افتخار می‌کنم.

سؤال پژوهشگر: چه حسی داشتید وقتی آقاون ملبس شدن؟

پاسخ‌گوی شماره ۲: تهران که رفتیم، از همان محله که وارد می‌شدیم، می‌دیدیم همه بلند می‌شدن، برآش. (با خنده) منم با افتخار کنارش راه می‌رفتم. این قدر خوشحال بودم... (خنده). شهرستان ملایر (بین اقوام خودمون) آره اونجا که حسم بیشتره (از این که حاج‌آقا ملبس شدن) آره خانواده خودمون که خیلی استقبال کردن (آقامون ملبس شدن) حالا از بابام بپرسی که کدوم دامادتا دوس داری، اتفاقاً اون دفعه توی جمعم برگشت گفت که حاج‌آقا برای من یه چیز دیگس. (تقویت باور ذهنی «نسبت به لباس روحانیت» همراه با گرفتن پاداش از اجتماع و اقوام)

پاسخ‌گوی شماره ۳: باورتون نمی‌شه وقتی لباس می‌پوشن با وقتی که لباس نمی‌پوشن احساس می‌کنم، خیلی متفاوت، یه ابهتی داره، ولی وقتی لباس نمی‌پوشن معمولی دیگه. من با لباس بودنشون را بیشتر دوس داشتم به خودمم افتخار می‌کردم (احساس افتخار به همسر در زمان پوشش لباس روحانیت) مثلاً خواهر شوهرام به دانششون که یه جایی بره سخنرانی کنه، با افتخار میان میگن این دانش من بود و سخنرانی کرد و اینا. (احساس افتخار اقوام، به موقعیت همسر)

۱-۱-۷ عوامل زمینه‌ساز شناختی نسبت به لباس روحانیت

۱- تأثیر تلبس در میان مردم به عنوان نماد لباس پیامبر^(ص) ۲- شناخته شدن روحانیت با تلبس به عنوان یکی از شعائر اسلامی

سؤال مصاحبه: چه ضرورتی برای پوشیدن این لباس می‌بینید؟ چه لزومی دارد هر جا میرن این لباس رو بپوشن؟

پاسخ‌گوی شماره ۱: حالا علاوه بر این که بستگی به اون روحانی دارد که چه جایگاهی داشته باشه از لحاظ معنوی و روحی خودش، تأثیر گذاریش هم متفاوته. هر چقدر از لحاظ معنوی جا افتاده‌تر باشه تأثیر گذاریش بیشتره. فضای معنوی که به وجود میاره بالأخره این‌ها تأثیر گذارن. (تأثیر گذاری با توجه به جایگاه معنوی)

پاسخ‌گوی شماره ۲: دیگه بالأخره اینا در این راه تبلیغ اومدن، ظاهراً بدون لباس زیاد جالب نیس. همین لباس خودش تبلیغه به نظر من؛ یعنی وقتی لباس رو میبینن، یه خورده‌ای رعایت می‌کنن. در عروسی هم رعایت می‌کنن، صدای نوار رو کم می‌کنن. خود این لباس هم تأثیر داره. (تأثیر پوشش لباس روحانیت، بر مبنای عقیده)

پاسخ‌گوی شماره ۴: بالأخره همین که این خودش یه نماد به قول معروف یاد خدا هس، یه نمادیه، از دور داده میزنه که ای مردم به یاد خدا باشید. (لباس روحانیت نماد یاد خدا)

پاسخ‌گوی شماره ۶: میگم یک بار لباس بپوشه یه بار لباس نپوشه، یه جوریه. همین که مردم بدونن، عادت کنن که این طوری ببیننش، یه بار بپوشه، یه بار در بیاره مردم بدین میشن (تداعی «طلبه» همراه با لباس روحانیت در اذهان مردم) حالا خیلیا لباس روحانیت را که می‌بینن، احترام می‌گذارن، به شخصیت شوهر من، احترام نمی‌گذارن، همین که ببینن، لباس تنشه احترام می‌گذارن. ارزش قائل میشن به خاطر لباس (احترام

مردم به لباس روحانیت) احترام خاصی قائلن، بالأخره می‌گن لباس پیامبره، جور دیگه‌ای باید باهاش برخورد کرد (احترام به لباس روحانیت به عنوان لباس پیامبر (ص))

پاسخ‌گوی شماره ۹: ضرورت لباس پوشیدن، به نظر من طلبه به لباسشه. درسته، حالا بعضی‌ها می‌گن که حالا طلبه باشن ولی لباس نپوشن. ولی ما از اول طلبه رو با لباس شناختیم ... اصلاً روحانیت با لباس شناخته شده. (شناخته شدن روحانیت همراه با ملبس شدن)

۱-۱-۸ عوامل مداخله‌گر احساسی

۱- عمل طلبه به منزله مرجع شکل‌گیری تصور قالبی نسبت به روحانیت ۲- برداشت اجتماع از محدودیت اقتصادی در زندگی طلاب

سؤال مصاحبه: واقعاً تمایل داشتید که با روحانی ازدواج کنی؟ خسته نشده بودی؟

پاسخ‌گوی شماره ۲۳: یه کمی سخته واقعاً جو جامعه. البته خود حوزه هم تأثیر داره. همین‌طور که اینا رو توی تنگنا قرار میده خودش خیلی تأثیر داره توی جو جامعه. توی افکار خودشون، اعتماد بنفسشون. حالا خودش ایمان داره، بچش که می‌بینه هرکسی تو مال و ملال و ایناس. اعتماد به نفسشون کم میشه. زندگی‌شون باید در سطح فقر باشن. اینا را به سطح فقر برسون. می‌خوان کم نیارن از بقیه. وقتی می‌بینن، ضعیف‌ترین سطح جامعه هم حقوقش بیشتر از طلبه هاس. واقعاً این بزرگای حوزه که این حرفو می‌زن خودشون هم با این شهریه دارن زندگی می‌کنن. این بزرگا خیلی کوتاهی کردن (ضرورت پشتیبانی اقتصادی علما از طلاب)

۱-۱-۹ عوامل مداخله‌گر شناختی

اکثریت مصاحبه‌شوندگان اعتقاد داشتند که عامل بدبینی مردم به روحانیت، تعمیم رفتار یک طلبه به کل روحانیت است. به این صورت که بعضی از مصاحبه‌شوندگان ابراز

کردند عدم آگاهی مردم به روحانیت باعث شده است اگر خطایی از روحانیون در رأس کار می‌بینند به همه روحانیون پیش‌داوری منفی داشته باشند. در حالی که بعضی از مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که قبل از تجربه زیسته با همسر، طلبه در تصور آنان، فردی معنوی و اخلاقی شمرده می‌شد؛ اما بعد از تجربه زیسته با همسر، معتقدند که درست است که روحانیون از لحاظ اجتماعی افرادی به ظاهر موفق هستند؛ اما رفتار نامناسب بعضی از روحانیون با همسر خود در شکل‌گیری تصور قالبی منفی آنان نسبت به روحانیت مؤثر بوده است. از مهم‌ترین عوامل مداخله‌گر در شناخت پاسخ‌گویان نسبت به روحانیت و لباس روحانیت شامل موارد زیر است:

۱- خود ساخته نبودن روحانیون همراه با بهره‌مندی از تلبس ۲- عدم آگاهی مردم نسبت به جایگاه اجتماعی و اقتصادی خانواده طلاب

سؤال مصاحبه: ضرورتی می‌بینید که لباس روحانیت پوشیده بشه؟ تمایل دارید همسرتون ملبس باشن؟

پاسخ‌گوی شماره ۲۳: ضرورت، بستگی به طرف مقابل داره که اگه اخلاقش خوبه، خب خوبه بیوشه. مثلاً یکی از دوستانمون شوهرش با لباس بود. سوار ماشین بودیم هرکه می‌اومد جلوش بوووق میزد. لایی می‌کشید. به خانمش گفتم: آقاتون لباس می‌پوشه خیلی محدود میشه. باید کوتاه بیاد. اگه نمی‌تونه باید نپوشه. آقای خودمون خیلی کوتاه میاد (لزوم هم‌خوانی رفتار با لباس روحانیت)

پاسخ‌گوی شماره ۸: روحانیت خیلی توی دیده. خیلی من با روحانیت امروز مشکل دارم. واقعاً اون چیزی که می‌گید یا پیاده نمی‌کنید یا نمی‌تونید پیاده کنید. حرف از عدالت می‌زنید ولی کو. مگه امام خمینی یه نفره قیام نکرد. مردم بهش پیوستن. حالا تو مملکت ما دزدی میشه، تهمت می‌زنن. به همه، همه چیز می‌گن (تطابق نداشتن حرف با عمل)

سؤال مصاحبه: دیدتون قبل از ازدواج چطور بود؟ الان چه جوری می‌بینید؟

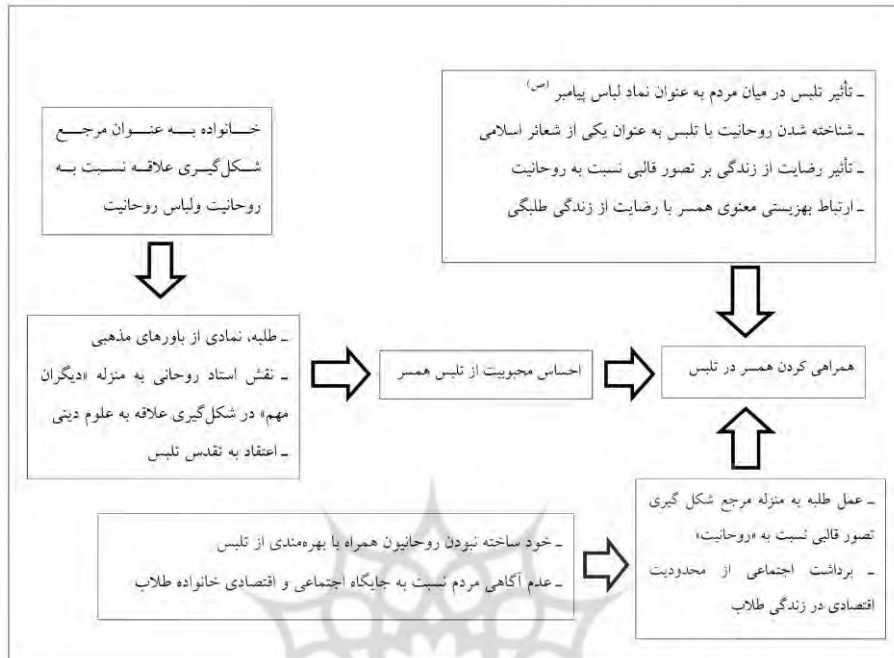
پاسخ‌گوی شماره ۶: به عنوان یه فرد اهل معنویت می‌دیدم. (خوانش روحانیت همراه با معنویت) خوانش روحانیت همراه با معنویت. مثلاً می‌گم همه روحانیون این‌طوری نیستن، اولاً همه روحانیون، به این دید نمیان توی این شغل، خیلی هاشون شاید، چون دانشگاه قبول نشدن، یا جایی دیگه موفق نشدن، اومدن حوزه. مثلاً می‌گن بیایم، ببینیم چه جوهریه، طلبگی. میان و متأسفانه رعایت نمی‌کنن، منش طلبگی رو (ورود افراد به حوزه با اهداف مختلف) بعد خیلی هاشون در کنار طلبگی کار دیگه‌ای انجام میدن. دیگه صرفاً یه روحانی رو ببینم، به دید معنوی دیگه نگاه نمی‌کنم. (از بین رفتن خوانش روحانیت همراه با معنویت)

پاسخ‌گوی شماره ۸: می‌گم چرا مردم حرف شما را نمی‌پذیرن با این که حرفتون حقه. چرا روحانیون سر جای خودشون نیستن. خیلی مشکل دارم با این قضیه که چرا روحانیون جایگاه قبلی خودشون رو ندارن. آقای بروجردی، آقای قاضی، آقای طباطبایی، چقدر حرفشون برو داشته. چرا الان این‌طوری نیستن (از دست دادن جایگاه روحانیت در میان مردم) چرا الان روحانیون زنشون رو کتک می‌زنن جلوی مردم. فعالانی صیغه کرده، فلانی زنشا زده، حالا نمی‌گم روحانی یا معصوم باید باشن ولی روحانیون یه جورایی چراغ قرمز این مملکت هستن. (مطابقت نداشتن عمل روحانیون با سطح انتظار) خیلی بیشتر از اونی که می‌گن باید خوب باشن.

پاسخ‌گوی شماره ۲: خانواده‌ام به خاطر رفتار نامناسب همسر از این که لباس روحانیت پوشید ناراحت شدند (ناراحتی خانواده از تلبس همسر) لباس روحانیت اسمش روشه روحانی کسی که این لباس را می‌پوشد حالت روحانی پیدا می‌کند. توقع مردم با پوشیدن لباس روحانیت بالاتر می‌رود (لزوم تطابق عمل با تلبس)

در نهایت مدلی زمینه‌ای از عوامل مؤثر بر نگرش همسران طلاب به لباس روحانیت

این است:

مدل شماره ۱: مدل فرایندی - پارادایمیک عوامل مؤثر بر نگرش نسبت به لباس روحانیت
 محصل و برآیند مدل فوق نشان می‌دهد که منظومه‌ای از عوامل است که هر کدام در نگرش همسران طلاب نسبت به لباس روحانیت تأثیرگذار است. عامل ایجاد بر شناخت نسبت به روحانیت و لباس روحانیت، عوامل شناختی نسبت به روحانیت و لباس روحانیت، عامل احساسی نسبت به تلبس همسر، عوامل زمینه‌ساز و عوامل مداخله‌گر نسبت به همراهی کردن همسر در تلبس می‌تواند تأثیرگذار باشد.

نتیجه

الف) عامل ایجادیت نسبت به روحانیت و لباس آنان

مهم‌ترین عامل ایجادیت و تأثیرگذار در نیرومندی نگرش همسران طلاب نسبت به روحانیت و لباس آنان خانواده است. کنشگران به چهار دسته تقسیم می‌شوند:

۱. کنشگرانی که پرورش‌یافته خانواده روحانی هستند؛

۲. کنشگرانی که از خانواده دوستدار روحانیت هستند؛ مانند این‌که خانواده پدری آن‌ها با مبلغین شهر و روستای خود معاشرت دارند و به خاطر باورهای مذهبی علاقه زیادی به روحانیت دارند؛

۳. کنشگرانی که پرورش‌یافته خانواده روحانی نیستند، اما در بین اقوام آنان افرادی وجود دارند که به تازگی مسیر طلبگی را پیموده و یا افراد مذهبی اهل تزکیه مورد توجه کنشگر هستند؛

۴. کنشگرانی که از خانواده‌ای هستند که به دلیل رفتار خلاف انتظار از مبلغین و یا به دلیل مشکلات اقتصادی کشوری و بدبین بودن به روحانیون دارای پست و مقام، نسبت به همه روحانیون پیش‌داوری منفی دارند.

گروه اول: ۱۶ درصد گروه اول معتقدند که پوشیدن لباس روحانیت حتی در مواقع تبلیغ ضرورتی ندارد؛ چه بسا پوشش لباس به سبک امروزی باعث جذب بیشتر جوانان به روحانیت شود.

همچنین نسبت به همه روحانیون تصور قالبی و پیش‌داوری مثبتی ندارند و معتقدند که جایگاه روحانیت امروز نسبت به روحانیون سنتی در میان مردم نزول پیدا کرده است و عامل آن را عدم تطابق منش روحانیون با لباس و علم روحانیت می‌دانند.

گروه دوم و سوم: موافق پوشیدن لباس روحانیت هستند.

گروه چهارم: مانند گروه اول نسبت به همه روحانیون تصور قالبی و پیش‌داوری مثبتی ندارند.

لازم به ذکر است که ۸۳ درصد مصاحبه‌شوندگان معتقد به ضرورت تلبس به صورت دائم هستند و دلیل آن را این‌گونه بیان کرده‌اند:

۱- اگر لباس روحانیت محدود به زمان تبلیغی باشد در طول زمان باعث بی‌رنگ شدن اهمیت تلبس در میان روحانیون و جایگاه آن در میان مردم می‌شود.

۲- در حال حاضر روحانیت را با این لباس می‌شناسند و بر مبنای واقعیت، روحانی ملبس تأثیرگذاری بیشتری در میان مردم دارد.

ب) عوامل شناختی نسبت به روحانیت و لباس روحانیت

۱) تأثیر استاد به عنوان «دیگران مهم» یکی از عوامل شناختی نسبت به روحانیت بوده است. ۲۵ درصد مصاحبه‌شوندگان در اظهارات خود بیان کردند که گرایش آن‌ها به مسائل مذهبی در دوران نوجوانی و تا بعد از تجربه زندگی طلبگی و فعالیت آنان در کلاس درس اساتید روحانی و اهل تزکیه در لباس روحانیت، در ارزشیابی مثبت آنان نسبت به روحانیت، بسیار تأثیرگذار بوده است. به گونه‌ای که رفتار ظاهری اساتید روحانی با همسر خودشان و حتی نوع پوشش و رنگ لباس (عبا - قبا - لباده) در زندگی شخصی و تشویق مصاحبه‌شوندگان به پوشیدن لباس روحانیت اثربخش بوده است.

۲) طلبه به عنوان نماد باورهای مذهبی: مهم‌ترین عامل شناختی کنشگر (همسران طلاب) نسبت به روحانیت، معنویت است. از آنجایی که بیشتر کنشگران به دنبال فرد مورد اعتماد از لحاظ ایمان به خدا و رعایت اصول اخلاقی و موازین شرعی بوده‌اند، یک طلبه را نماد ایده آل خصوصیات فوق دانسته و برای ازدواج مناسب یافته‌اند.

۳) اعتقاد به تقدس با پوشش لباس روحانیت: اکثریت قریب به اتفاق مصاحبه‌شوندگان در اظهارات خود بیان کردند که لباس روحانیت، لباس پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (علیهم‌السلام) و در طول تاریخ لباس بزرگان دین و دانشمندان اسلامی بوده است. این لباس از حرمت و قداست خاصی برخوردار است و باید در پوشش آن و رعایت اصول اخلاقی و موازین اسلامی متناسب با این لباس دقت کافی از سوی روحانیون بشود.

ج) عامل احساسی نسبت به لباس روحانیت

احساس محبوبیت از تلبس: باور به تقدس لباس روحانیت در میان مردم، در تعظیم، احترام و حفظ جایگاه فرد روحانی مؤثر است. دریافت احترام در میان مردم عامل تقویت «باور ذهنی» همسران طلبه در پذیرش لباس روحانیت و احساس افتخار و محبوبیت در میان جامعه است.

د) عوامل رفتاری نسبت به لباس روحانیت

۱- عوامل زمینه‌ساز در نگرش کنشگر که عامل پذیرش، همراهی و تشویق همسر در پوشش لباس روحانیت در مکان‌های عمومی است، عبارت‌اند از:

الف) تأثیر تلبس در میان مردم به عنوان نماد لباس پیامبر اکرم (ص):

با توجه به اظهارات مصاحبه‌شوندگان تأثیر لباس روحانیت در میان مردم به میزان درجه معنویت طلبه و میزان باور مردم به ائمه (علیهم‌السلام)، عامل اعتقاد به لباس روحانیت و تداعی نقش روحانیت در لباس پیامبر (ص) است.

ب) شناخته شدن روحانیت با لباس خاص به عنوان یکی از شعائر اسلامی:

از میان مصاحبه‌شوندگان تنها ۸ درصد آنان اظهار کردند که روحانیت بدون لباس خاص در میان مردم از اثرگذاری بیشتری برخوردار است و بقیه مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که ظاهر شدن روحانی در مکان‌های عمومی با پوشش خاص، خود تبلیغ شعائر اسلامی محسوب می‌شود. حضور روحانی با پوشش ظاهری لباس روحانیت در میان جامعه، موجب اعتماد، امنیت و نماد پابرجا بودن اسلام است.

ج) تأثیر رضایت از زندگی بر تصور قالبی نسبت به روحانیت:

گروهی از کنشگران قبل از تجربه زیسته با همسر، شناختی از روحانیت نداشتند و گروهی دیگر از خانواده دوستدار روحانیت بودند که نسبت به مبلغین شهر و روستای خود ارزشیابی بسیار مثبتی داشتند. هر دو گروه بعد از تجربه زیسته با همسر طلبه، رضایت از زندگی، در نگرش آنان نسبت به روحانیت مؤثر بوده است.

د) ارتباط بهزیستی معنوی همسر با رضایت از زندگی طلبگی:

کنشگرانی که ارزشیابی منفی نسبت به روحانیون داشتند، بعد از تجربه زیسته با همسر خود، با مشاهده سلامت معنوی همسر و خلق و خوی مناسب در ارتباطات فردی، تصور قالبی و پیش‌داوری مثبت نسبت به روحانیت پیدا کردند و عامل تشویق دوستان خود به ازدواج با طلبه شدند.

۲- عوامل مداخله‌گر که مانع پذیرش و همراهی کنشگر به پوشش لباس روحانیت

همسر در مکان عمومی می‌شود عبارت‌اند از:

الف) خود ساخته نبودن بعضی از روحانیون ملبس عامل تصور قالبی منفی به «روحانیت»: طبق اظهارات کنشگران، روحانیون سنتی از جایگاه بالایی برخوردار بودند که روحانیون امروز این جایگاه را در میان مردم ندارند. روحانیون سنتی به دلیل تطابق علم با پوشش لباس روحانیت و پایبند بودن به الگوی رفتاری مورد انتظار جامعه از هوش معنوی بالاتری برخوردار بودند و همین عامل ارتباط یکپارچه آنان با مردم شده بود.

امروزه به دلیل تطابق نداشتن عمل بعضی روحانیون با سطح انتظار مردم و رفتارهای خلاف شأن بعضی از روحانیون ملبس با همسر، خانواده و اطرافیان عامل از بین رفتن جایگاه آنان در میان مردم و از بین رفتن اقتدار روحانیون در کشور شده است.

از طرفی حضور بعضی از روحانیون در پست‌های اجرایی و وارد شدن آنان به اختلافات و چالش‌های شدید سیاسی و عملکرد ضعیف آنان موجب مخدوش شدن جایگاه معنوی روحانیت در بین مردم شده است.

ب) برداشت جامعه از جایگاه اجتماعی، اقتصادی خانواده طلاب:

مصاحبه‌شوندگان معتقدند که پایین آمدن اقتدار و جایگاه معنوی روحانیت در جامعه، ضعیف بودن موقعیت اقتصادی روحانیت نسبت به افزایش سطح درآمد جامعه، کاربردی نبودن سیستم آموزشی حوزه، عدم بهره‌برداری روحانیون از موقعیت‌های اجتماعی و عدم آگاهی‌آشنایان از جایگاه روحانیت و شرایط تلبس، عوامل تأثیرگذار در برداشت منفی جامعه نسبت به خانواده طلاب بوده است. این برداشت از جامعه خود عامل احساس تحقیر آنان در میان خانواده و آشنایان و مانع پذیرش موقعیت اجتماعی همسر و پنهان کردن نقش همسر با نپذیرفتن لباس روحانیت است.

منابع

۱. استراوس، انسلم ال و جولیت کوربین (۱۳۹۰)، مبانی پژوهش کیفی، ابراهیم افشار، تهران: نشر نی
۲. اسلامی تنها، اصغر (۱۳۸۹)، پایان نامه «بررسی جامعه‌شناختی نگرش دانش‌آموختگان حوزوی به لباس روحانیت»، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم
۳. اسلامی تنها، اصغر (۱۳۹۱)، مقاله «لباس روحانیت شیعه به مثابه دال سیاسی در ایران معاصر»، فصل‌نامه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم (ع)، زمستان، ش ۶۰
۴. جوادی یگانه، محمدرضا و سید علی کشفی (۱۳۸۶)، مقاله «نظام نشانه‌ها در پوشش» فصل‌نامه مطالعات راهبردی زنان، دوره ۱۰، ش ۳۸
۵. ساجد هاشمی، محمد و میثم فرخی (۱۳۹۴)، مقاله «بازنمایی نگرش مردم به روحانیت در سینمای ایران»، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۵، ش ۱.
۶. سلیمانیه، مهدی (۱۳۹۰)، پایان نامه «بررسی ویژگی‌های جامعه‌شناختی نمونه نوعی محصل علوم دینی در حوزه علمیه قم» (طلاب دوره سطح) دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
۷. شجاعی زند، علی‌رضا (۱۳۸۸)، مقاله «روحانیت و موقعیت جدید»، فصل‌نامه شیعه‌شناسی، شماره ۲۷
۸. عالم زاده نوری، محمد (۱۳۸۴)، کتاب «لباس روحانیت، چراها و بایدها»، مؤسسه امام خمینی، قم
۹. _____ (۱۳۸۸)، کتاب «درآمدی بر زی‌طلبگی»، انتشارات علوم و فرهنگ اسلامی، قم
۱۰. فروغی، یاسر و سارا شریعتی (۱۳۹۲)، مقاله «عوامل و انگیزه‌ها جامعه‌شناختی ورود طلاب به حوزه علمیه»، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۴، ش ۲